

Raúl Fraguela,
Héctor Pose,
Lara Varela

Nous temps per a l'acció socioeducativa municipal: esport, educació i cultura

Resum

L'Administració local, partint del valor afegit que li confereix la seva proximitat als ciutadans, ha d'exercir un paper fonamental en l'acció educativa que comparteix en diferents temps i espais socials amb les famílies, les escoles i les comunitats, al llarg de tota la vida de les persones. Una perspectiva que concretem en tres grans objectius que han de guiar el desenvolupament del potencial socioeducatiu de l'esport i la cultura en l'àmbit "local" i no només "municipal": augmentar la participació ciutadana, millorar els coneixements bàsics de la població i habilitar vies per tal que puguin expressar les seves necessitats i interessos. En el text s'apunten algunes línies d'acció, concretades en iniciatives pràctiques d'acord amb les consideracions teòriques expressades.

Paraules clau

Acció socioeducativa, Cultura, Esport, Innovació política, Municipi

Nuevos tiempos para la acción socioeducativa municipal: deporte, educación y cultura

La Administración local, partiendo del valor añadido que le confiere su proximidad a los ciudadanos, debe jugar un papel fundamental en la acción educativa que comparte en diferentes tiempos y espacios sociales con las familias, las escuelas y las comunidades, a lo largo de toda la vida de las personas. Una perspectiva que concretamos en tres grandes objetivos que deben guiar el desarrollo del potencial socioeducativo del deporte y la cultura en el ámbito "local" y no sólo "municipal": aumentar la participación ciudadana, mejorar los conocimientos básicos de la población y habilitar vías para que puedan expresar sus necesidades e intereses. En el texto se apuntan algunas líneas de acción, concretadas en iniciativas prácticas acordes con las consideraciones teóricas expresadas.

Palabras clave

Acción socioeducativa, Cultura, Deporte, Innovación política, Municipio

New times for municipal social and educational action: sport, education and culture

Local administration, whose proximity to citizens affords it added value, is a key element of educational action shared with families, schools and communities throughout people's lives. We approach this perspective through three goals that guide the development of the socio-educative potential of sport and culture in the "local field" (not only in the "municipal field") by: (1) increasing citizen participation; (2) improving the local population's knowledge base; and (3) creating routes through which citizens may express their needs and aspirations. We raise some practical lines of action based on the presented theory.

Key words

City council, Culture, political innovation, socio-educative action, sport

Autors: Raúl Fraguela Vale, Héctor Pose Porto, Lara Varela Garrote

Títol: Nous temps per a l'acció socioeducativa municipal: esport, educació i cultura

Referència: Educació Social, núm. 47, p63 p73.

Adreça professional: Universidade de A Coruña
fravale@udc.es; hector@udc.es; lara@udc.es

Del sentit de l'acció socioeducativa municipal avui: algunes consideracions

L'evolució que han experimentat les nostres societats ens situa en un escenari que planteja reptes i desafiaments als quals cal donar respostes des d'una perspectiva holística. L'educació i les pràctiques que es promouen en el seu nom són suports bàsics en la construcció harmònica i cohesionada d'aquesta societat (Caride i Pose, 2008). No només per adaptar-nos al món tan canviant que estem vivint, sinó també per canviar en tant que possible el món que ens ve.

Si la proximitat és un valor, l'Administració local, les iniciatives i realitzacions que aquesta desenvolupa poden contribuir decisivament a redefinir la labor educativa que s'executa al si del seu territori amb i per als seus administrats. La comunitat com a agent d'educació intencional posseeix un poder exemplificant davant el veïnatge d'una banda perquè constitueix un mitjà educatiu ampli i divers en projectes i iniciatives (en la literatura especialitzada, la ciutat per a l'educació); i, per l'altra banda, la comunitat es conforma com a objectiu educatiu quan es contempla com a lloc de convivència, conservació i coneixement (l'educació per a la ciutat). D'acceptar que el projecte de comunitat ha de ser no només funcionalista i a curt termini, sinó que es contempla com un compromís entre finalitats diverses -la promoció econòmica, la sostenibilitat, la integració cultural...-, entenem que les pràctiques educatives a realitzar amb la ciutadania són essencials en aquest objectiu (Borja, 1999).

El conjunt social de la comunitat desenvolupa una activitat pedagògica cridada a millorar les relacions humanes

El conjunt social de la comunitat desenvolupa una activitat pedagògica cridada a millorar les relacions humanes. Socialitzar és una tasca compartida a resoldre entre la triada conformada per la família, l'escola i la comunitat. Sense la complicitat de les dues primeres, amb les Administracions, les forces polítiques i sindicals, els col·legis professionals, els mediadors culturals, les entitats associatives..., sense el compromís a favor d'unes bases mínimes de Pedagogia-Educació Social (Caballo i Gradaïlle, 2008), és impossible que la labor socioeducativa es pugui exercir en sincronia i amb eficàcia en cada territori. Un consens per construir des de la voluntat política i cívica. Dues condicions necessàries en tant que propulsors de canvis significatius en la visió dels municipis com a agències educatives.

El territori com a pedagogia, l'enfocament multisectorial com a model, així com la cooperació entre agents i institucions com a hàbit o la interdependència entre polítiques culturals i educatives locals, són idees-força a convertir en polítiques actives avui en dia. Uns plantejaments dels quals es fa ressò la mateixa Agenda 21 de la cultura (2004): una declaració d'intencions, no vinculant, en la qual cada govern local decideix el seu nivell d'implicació.

Als nostres ajuntaments els demanem que assumeixin, des d'una perspectiva normativa-legislativa, les seves obligacions i responsabilitats educatives i

també que analitzin i entenguin les seves virtuts o potencialitats de la seva ciutat-comunitat com a àmbit educatiu (perspectiva filosòfica-conceptual). L'acció municipal més proactiva demanda noves maneres de concebre el paper de l'educació i els seus espais de referència. Així, conceptes i experiències d'ells derivats, com "ciutat educadora", "projecte educatiu de ciutat" o "comunitat d'aprenentatge" comencen a ser realitats tangibles en la nostra geografia, transitant de la retòrica als projectes (Trilla, 2005). Una qüestió que no obeeix únicament a raons d'índole pressupostària, sinó més aviat, de sensibilitat i visió estratègica del governant local.

Parlem d'innovació política en l'àmbit dels serveis personals a la comunitat. De promoure una nova mirada envers la societat, les seves dinàmiques quotidianes i les seves necessitats (Caride, 2010). D'un compromís en la construcció cívica-democràtica de la ciutadania, des de l'increment de la indagació científica sobre la base de l'aportació de diferents sabers i perspectives. Una acció política en convergència amb altres agents i davant la complexitat dels problemes socials amb el propòsit de generar educabilitat. La tasca, de considerable magnitud, que opera a llarg termini, no pot ser enfocada al marge d'estratègies i mètodes innovadors de socialització i aprenentatge. I en això, la Pedagogia-Educació Social ha de possibilitar una comunió eficaç entre polítiques actives d'educació, cultura i esport, aportant el seu bagatge teòric i experiencial des d'una perspectiva integral i integradora (Pose, 2006).

Així, i com a exemple, a resultes d'aquesta altra manera de comprendre i fer política local, l'escola serà molt més que un centre de formació per al coneixement limitat a un temps lectiu (Parcerisa, 2008). Serà un servei sociocomunitari obert al territori i a les comunitats on s'insereix. Referent lúdic intergeneracional, equipament de proximitat per a l'encontre, la pràctica física-esportiva saludable, la creativitat i l'increment del benestar social. Un nexa a l'entorn del qual s'han de promoure estratègies que permetin vincular-la a un projecte integral d'educació comunitària. En aquest sentit el seu rol com a plataforma ciutadana afavoridora d'una eficaç conciliació dels diversos temps que afecten les persones en les seves múltiples facetes –com a treballadores, amb càrregues familiars, subjectes i agents d'oci, etc.–, la situen en l'epicentre dels problemes i de les solucions que prenen com a referència els temps socials en les últimes dècades. Els ritmes escolars no sempre van aparellats amb els desigs i necessitats de la ciutadania, plantejant-se la necessitat de pensar solucions pel que fa a la qüestió. De fet, són ja freqüents les regidories i institucions auxiliars -observatoris, consorcis, fundacions, etc.- que destinen recursos per trobar solucions pertinents a uns fins i desafiaments que s'han d'obrir al debat i al consens de les Administracions i persones implicades.

La construcció comunitària, fer ciutat des d'un projecte cultural, i la participació democràtica són dinàmiques constituents per a les Administracions locals que aspiren a assumir l'educació, la cultura i l'esport com a eixos transversals de les polítiques de millora dels seus respectius contextos. Lideratge,

renovació de les maneres organitzatives i de gestió, treball col·laboratiu i transversalitat. A més, una voluntat política que es nodreixi d'una clara consciència social (Canadell i Vicens, 2010). Heus aquí algunes condicions òptimes per a l'enfocament innovador que proposem per a una acció municipal renovada, que doni resposta als desafiaments d'una societat sotmesa a contínues transformacions.

Assenyalarem, en tot el que segueix, algunes línies d'acció local generals, concretades en iniciatives pràctiques d'acord amb els plantejaments que hem anat realitzant. La capacitat econòmica de les Administracions Locals que les apliqui, en temps de crisi, obligarà a adaptar-les o incorporar-les en cada municipi en funció de les seves peculiars circumstàncies, en l'escenari plural que conforma el mapa municipal.

Prendre la iniciativa: algunes propostes per al canvi

Una actuació estesa (i sovint l'única) per recolzar els programes extraescolars en centres educatius és l'aportació econòmica. Aquest suport, tot i que imprescindible, suposa un petit grau de compromís i escassa participació en els processos de disseny, aplicació i avaluació dels programes d'acció socio-educativa envers la infància i adolescència des de l'Administració municipal. Aquesta s'ha d'involucrar en aquests processos, ja que la seva estructura (Departaments o Àrees Educatives) els permet realitzar funcions fonamentals per facilitar l'obertura dels centres fora de l'horari lectiu (assessorament, formació d'educadors, acreditació de la formació, etc.), difícilment assumibles des d'un altre nivell administratiu o institucional. Intervenir en aquest àmbit, amb mesures que facilitin la conciliació familiar i laboral, que van des de la *custòdia* fins a l'ampliació i diversificació dels programes educatius extraescolars, és una tasca en la qual els municipis s'han d'implicar més activament.

Una altra aposta estratègica de primer ordre és la relacionada amb l'èxit escolar, amb la inversió en capital humà. Aplicar polítiques de suport a la formació professional, a la relació entre els centres escolars i l'entorn productiu i uns dispositius eficaços d'inserció laboral que garanteixin una més gran cohesió social.

Proposem també incentivar municipalment les “Escoles de Pares i Mares”, amb l'objectiu de reforçar les pautes d'educació comunes entre les famílies i els centres d'ensenyament. L'educació cultural dels més petits, normalitzar la pràctica i l'accés a les activitats artístiques dels joves, evitar mals hàbits amb les actuals tecnologies, etc., donant-li pautes d'actuació als progenitors per a aquests objectius tenen cabuda en aquestes iniciatives. En els ajuntaments de caire rural, quelcom de semblant són les “Universitats Rurals”, plataformes d'oportunitats de trobament, relació i aprenentatge col·laboratiu entre persones.

En aquesta línia, cal citar les “Comunitats d’Aprenentatge” com una de les iniciatives més suggerents i innovadores. La màxima de procurar l’aprenentatge al llarg de la vida per a la ciutadania en general. Aconseguir donar la major visibilitat possible als diferents patrimonis que singularitzen al territori municipal. Pensar els nostres pobles i ciutats des de la mirada de la infància com a ciutadania amb dret a ella. El foment de la participació social, l’educació per a la salut, la recerca de qualitat de l’espai públic, la sensibilitat davant la diversitat cultural creixent en les nostres ciutats, la sostenibilitat ecològica d’aquestes a través del foment de millors actituds dels ciutadans (Canadell i Vicens, 2010), capacitar-los per a la seva major qualificació laboral..., són objectius a considerar des de l’òptica que plantejem.

Cal destacar la importància de recolzar-se en les aportacions de la investigació per orientar les polítiques locals (Gobster, 2005). No és rendible, ni sostenible, planificar *a cegues*, sense tenir en compte la informació obtinguda de les avaluacions de les actuacions que es van desenvolupant. Moltes vegades, l’oferta esportiva i cultural local es basa en supòsits falsos o almenys, inexactes, recolzats en el pes d’una “oferta preexistent”, que poques vegades es qüestiona des d’una perspectiva crítica. En la pràctica això suposa un important desaprofita-ment de recursos i la perpetuació en l’oferta de serveis locals de programes que no ajuden a aconseguir objectius a l’abast dels municipis.

Aconseguir donar la major visibilitat possible als diferents patrimonis que singularitzen al territori municipal

Considerem fonamental la implicació de les Administracions municipals en la lluita contra les desigualtats en l’ús del temps, que es tradueixen en desigualtats socials. Cal desenvolupar polítiques de temps específicament orientades a compensar les dificultats d’organització dels temps i d’accés als serveis municipals de certs sectors poblacionals desafavorits. Iniciatives com els “Bancs de Temps” cada cop més esteses en l’àmbit local són un exemple de com la proximitat permet aprofitar sinergies entre diferents col·lectius socials per flexibilitzar la gestió del temps, millorant les vivències i percepcions que tenen sobre la seva quotidianitat.

L’exercici fonamental de repensar i actualitzar permanentment les polítiques locals, també les socioeducatives, hauria de ser habitual per a tots els agents implicats en dissenyar-les i aplicar-les. La Universitat i altres institucions que observen la realitat local, han d’assumir el protagonisme institucional que els correspon per generar dinàmiques de canvi i crear discurs coherent en aquests àmbits.

Esport i cultura com a agents socioeducatius: el canvi que no arriba

Malgrat el reconegut potencial educatiu de l’àmbit esportiu i cultural, de les seves possibilitats com a elements de cohesió social i desenvolupament comunitari, les vies per tal que aquest potencial es materialitzi no s’acaben

de dur a la pràctica. Ambdues realitats han d'afrontar canvis profunds en les seves estructures i formes de funcionament, com experiències de desenvolupament personal i social de primer ordre. Entre aquests reptes destaquen: a) el problema del temps com a barrera d'accés a l'esport i la cultura; b) la prevalença de l'enfocament utilitari i consumista de les pràctiques educatives vinculades a l'esport i a la cultura; i c) la important reducció de recursos que sofreixen els ajuntaments com a conseqüència de la crisi econòmica.

- Malgrat els esforços realitzats per les Administracions per garantir l'accés a l'esport i a la cultura, els índexs de participació ciutadania són baixos en aquests sectors. Enfront de les polítiques basades en el desenvolupament d'equipaments i l'ampliació/diversificació de les activitats, en els últims anys la falta de temps ha estat un dels principals factors assenyalats pels ciutadans com a barrera per a la pràctica esportiva (García, 2006) i cultural (Fina i Spá, 2007). No tots els col·lectius socials disposen del mateix temps lliure ni tenen flexibilitat per adaptar els horaris a les seves necessitats vitals. Aquesta qüestió es relaciona en gran mesura amb factors com el gènere, la classe social, l'edat, etc., i s'ha convertit en un element de discriminació en l'accés a l'esport i a la cultura per a certs col·lectius com, per exemple, les dones treballadores (Torns i altres, 2009; Gracia i Bellani, 2010, etc.). Les Administracions han de situar el temps de les persones al centre del nou model d'articulació social i desenvolupar polítiques de temps destinades a compensar les desigualtats (en aquest cas en l'accés a l'esport i a la cultura) generades per una distribució desigual i injusta del temps dels ciutadans (Moraleta, 2006).
- Fa ja gairebé 15 anys que Petrus va reivindicar l'esport com un dels espais de responsabilitat de la Pedagogia Social i va denunciar l'empobriment educatiu que suposa limitar-lo a l'obsessió competitiva i mercantilista de les societats postmodernes: *“no renunciem a la funció preventiva, educativa i socialitzadora que l'esport té”* (Petrus, 1996: 24). Finalitzant la primera dècada del segle XXI podem assumir la vigència de les seves reivindicacions, reconèixer els pocs avenços que s'han produït en el desenvolupament del potencial socioeducatiu de l'esport i estendre aquesta realitat a l'àmbit de la cultura. Un dels factors clau en aquest procés és la desconexió entre la pràctica educativa i els resultats de la investigació científica, que afavoreix la reproducció dels mateixos models generació rere generació.
- Pel que fa als efectes de la crisi econòmica, caldrà aplicar plantejaments basats en la rendibilització dels recursos existents i en la sostenibilitat de les iniciatives proposades. Aquests principis no són nous en l'ideari de l'acció socioeducativa local, però han deixat de ser una *utopia* cap a la qual caminar, per convertir-se en una necessitat primària a l'entorn de la qual s'ha de garantir la supervivència de l'acció socioeducativa. Que serveixi com exemple el cas de la comunitat gallega, en la qual els municipis han d'afrontar en l'any 2011 una reducció de les transferències econòmiques de la Comunitat Autònoma d'un 91,9%! en esport, un

46,4% en educació i un 40,6% en cultura pel que fa als pressupostos de l'any anterior (Beramendi, 2010), quan s'ha anat demostrant que és un element clau per a molts ajuntaments (Candedo i altres, 2002).

Urgeix, per tant, la posada en pràctica de solucions imaginatives, eficaces i integradores, que facilitin la transició d'un model *municipal* a un altre *local*. Aquest canvi promourà l'aprofitament de les sinergies existents entre els diferents agents socials que promouen l'esport i la cultura en l'àmbit territorial d'un ajuntament o, millor encara, d'un àrea supramunicipal. Els municipis han d'assumir el lideratge d'aquest canvi i emprendre accions que permetin, a través de l'enfocament multisectorial abans comentat, estructurar un sistema esportiu i cultural local (Fraguela i Varela, 2005, Pose, 2006).

Agrupem aquestes accions a l'entorn a tres grans objectius que han de guiar el desenvolupament del potencial socioeducatiu de l'esport i la cultura en l'àmbit local: augmentar la participació ciutadana, millorar els coneixements bàsics de la població i habilitar vies per tal que puguin expressar les seves necessitats i interessos.

Pel que fa a la *participació ciutadana*, els ajuntaments han de garantir que la seva oferta directa d'activitats sigui com més inclusiva possible, incrementant la seva accessibilitat envers els col·lectius amb dificultats més grans en l'accés a l'esport i la cultura. Ha de predominar la dimensió autotèlica (fi en si mateix, gaudi de la pròpia activitat) sobre la utilitària i potenciar-se les fórmules flexibles, que permetin adaptar-se a les característiques de la població i no suposin en elles mateixes una barrera per a l'accés.

El paper del municipi davant les activitats organitzades per altres entitats es caracteritzarà per la diversificació (intentant arribar allà on la resta d'entitats no arriben) i pel suport a les seves iniciatives. Això suposa que l'ajuntament dissenyi i organitzi programes alternatius als existents, reforçant l'oferta local (associativa i empresarial) quan part de la població no hi tingui accés, evitant el solapament de l'oferta i rendibilitzant al màxim els recursos. L'objectiu final és generar densitat esportiva i cultural en cada comunitat.

Reforçar la implicació ciutadana també suposa activar i recolzar la participació per lliure, aquella que organitzen i desenvolupen els mateixos ciutadans en el seu temps d'oci. Tot i que aquesta modalitat de participació és, amb molta diferència, la més important pel que fa al nombre de persones implicades -en l'àmbit esportiu, per exemple, assoleix el 68% del total (García, 2006:100-), sol ser oblidada pels promotors municipals. Dues estratègies prioritàries per promoure la participació per lliure són:

- la creació de les condicions materials i temporals adequades per facilitar l'accés de la població a les seves pràctiques esportives i culturals (equipaments de proximitat, espais públics inespecífics, bancs de temps, flexibilització horària de les activitats, etc.);

Facilitin la transició d'un model *municipal* a un altre *local*

- i el foment de l'autonomia en les experiències d'oci esportiu i cultural, a través de la informació i la formació.

Tot això passa per aconseguir augmentar els *coneixements bàsics de la població* en matèria de pràctiques esportives i culturals. Els serveis municipals poden ajudar als ciutadans a adquirir recursos per organitzar les seves pràctiques d'oci, incrementant la seva autonomia i reduint la dependència de les activitats institucionalitzades. Per altra banda, poden contribuir a la formació d'*usuaris* o *consumidors* crítics en matèria esportiva i cultural, tot propiciant una presa de decisions més conscient i menys permeable a les estratègies publicitàries del mercat. Aquest enfocament afavoreix una més gran repercussió de les activitats municipals, ja que el seu benefici no es limita al moment de la seva vivència, sinó que es prolonga en el temps, oferint recursos als ciutadans per desenvolupar les seves aficions en contextos d'oci no institucionalitzats.

Aquesta pretensió augmenta la sostenibilitat dels serveis esportius i culturals. El plantejament d'aquests serveis com a consum d'activitats (inscriure's, participar i marxar) crea una forta dependència dels promotors dels programes, que han de respondre a les necessitats de cada cop més col·lectius, amb interessos diversos i amb una exigència creixent en allò que es refereix a la qualitat de l'oferta. La sostenibilitat comporta afavorir l'autonomia d'aquells qui desitgen accedir a experiències d'oci esportiu i cultural pel seu compte: *“pensar en polítiques d'oci ens porta a centrar-nos imperiosament en accions que potenciïn l'autonomia, la llibertat i capacitat de decisió d'homes i dones”* (Águila, 2006: 78).

Hi ha diverses vies per augmentar els coneixements dels ciutadans en aquest context, tanmateix, i tenint en compte les limitacions dels pressupostos a escala municipal, hi ha dues possibilitats especialment viables: per una banda, incorporar continguts formatius bàsics als programes de les activitats existents; per l'altra, dissenyar i implementar programes d'assessorament. Aquests últims són propostes destinades a persones que desitgen accedir a experiències d'oci esportiu i cultural pel seu compte, però que necessiten informació especialitzada per començar o modificar els seus hàbits. A través d'aquest servei, els ciutadans tindran al seu abast la possibilitat de consultar amb especialistes.

El tercer objectiu a l'entorn del qual es desenvolupen les possibilitats socio-educatives de l'esport i la cultura a escala local al·ludeix a la *construcció de vies per tal que la població pugui expressar les seves necessitats i interessos pel que fa a l'esport i la cultura*. Es pretén l'ajust entre l'oferta municipal i les demandes dels ciutadans. Es tracta de promoure un procés creatiu pel qual els membres d'una comunitat impulsen la transformació-renovació del sistema esportiu i cultural local: *“Haurem de tenir més en compte les experiències d'oci dels ciutadans: interessos i opinions, motivacions, activitats i pràctiques, valors i beneficis. Caldrà dedicar més temps, espais i recursos al encontre amb la realitat social emergent”* (San Salvador, 2006: 12).

Per tal que un sistema assoleixi alts nivells de qualitat, no pot limitar-se a mantenir allò que està funcionant bé, sinó que necessita d'una contínua renovació que garanteixi l'adaptació a les noves circumstàncies socials. La diversitat és un indicatiu de salut cultural i si els ciutadans troben vies per expressar les seves inquietuds i necessitats serà més fàcil que les seves experiències siguin significatives i enriquidores. En l'extrem contrari es troben les manifestacions massives i *globalitzades* de l'esport i la cultura que, lligades al consum i a les lleis del mercat, monopolitzen i uniformitzen l'oferta, limitant les possibilitats del ciutadà a l'hora de conèixer i fruit experiències alternatives, potser més properes a les seves preferències i interessos (Herreros, 2000).

Aquesta fita no es contradiu amb la reducció-racionalització de l'oferta esportiva i cultural municipal a la qual ja ens hem referit. Som conscients que una ampliació i diversificació indefinida de l'oferta municipal per acollir els nous interessos ciutadans no és viable ni sostenible. Tanmateix, en un context de serveis esportius i culturals locals, comptant amb l'associacionisme i el sector privat i fomentant l'autonomia en les vivències d'oci, aquesta diversificació és possible i no significa necessàriament un cost més gran o dotació de recursos municipals.

La diversitat és un indicatiu de salut cultural

Per aconseguir-ho, els ajuntaments han de desenvolupar i promoure processos avaluadors tant dels seus propis programes, com dels de la resta d'integrants del sistema esportiu i cultural local (associacions i empreses). També cal avaluar les necessitats i interessos de la ciutadania. Pel que fa a aquests àmbits, no només d'aquells que participen en l'oferta local d'activitats, sinó també dels que no acuden a activitats d'oci organitzat. Les informacions derivades d'aquestes avaluacions han de ser una referència bàsica per a l'orientació de les polítiques actives municipals. Per altra banda, els ciutadans han de tenir a la seva disposició vies per organitzar i desenvolupar les seves pròpies experiències. Algunes pràctiques esportives i culturals interessen i motiven a un important nombre de persones, però no arriben a desenvolupar-se perquè aquests col·lectius no troben vies per organitzar-se, obtenir finançament o compartir les seves propostes. En aquests casos, el gestor local pot desenvolupar un paper clau assessorant, ajudant a organitzar-se i associar-se (si així ho desitgen), a obtenir finançament, etc. La iniciativa ciutadana pot ser un important motor de transformació i enriquiment dels sistemes esportius i culturals, si s'habiliten mecanismes que permetin transformar les necessitats i interessos en nous programes, en els quals el pes organitzatiu recaigui sobre els mateixos ciutadans.

Som conscients que l'acció socioeducativa en esport i cultura en l'àmbit local s'enfronta a reptes i dificultats que amenacen la seva viabilitat sota els actuals formats. És cert que moltes de les transformacions aquí comentades han estat dutes a la pràctica en alguns municipis del nostre país amb bons resultats. Tanmateix, no es tracta d'un procés generalitzat i els marges de maniobra dels Ajuntaments (especialment en àmbits com l'esport, l'educació i la cultura) s'estan reduint d'una manera alarmant en l'actual context de

feblesa econòmica. La via més realista per aconseguir serveis locals sostenibles és intentar compaginar un elevat nivell de participació ciutadana amb una racionalització del creixement dels programes municipals (i, per tant, de la despesa pública), basant-se en el desenvolupament d'estructures de participació més autònomes i flexibles, la coordinació amb les dinàmiques associatives i empresarials, en convergència amb una major i millor rendibilització dels recursos existents.

Raúl Fraguela Vale
Héctor Manuel Pose Porto
Lara Varela Garrote
Universidade de A Coruña

Bibliografia

- Agenda 21 de la Cultura** (2004), <http://www.agenda21culture.net>.
- Águila, C.** (2006), “Posmodernismo y políticas de ocio: de la emancipación a la política de vida”. *ADOZ. Revista de Estudios de Ocio*, vol. -, nº 30, pp. 73-78.
- Beramendi, M.** (2010), *La Xunta recorta las transferencias a los concellos un 21% por la crisis*. La Voz de Galicia (7/11/2010). A Coruña.
- Borja, J.** (1999), “La ciudad como pedagogía”. *Cuadernos de Pedagogía*, nº 278, pp. 40-43.
- Caballo, M. B.; Gradañlle, R.** (2008), “La educación social como práctica mediadora en las relaciones escuela-comunidad local”. *Revista Interuniversitaria de Pedagogía Social*, nº 15, pp. 45-55.
- Canadell, A.; Vicens, J.** (2010), *Habitar la ciudad*. Miraguano ediciones. Madrid.
- Candedo, M. D.; Caride, J. A.; Caballo, B.; Fraguela, R.; Meira, P. A.; Morán, C.; Pose, H.; Serantes, A.** (2002), *A acción municipal en cultura, deportes e xuventude na provincia da Coruña*. Diputación Provincial de A Coruña. A Coruña.
- Caride, J. A.; Pose, H.** (2008), “Comunidades que educan”. *Grial*, nº. 177, pp. 36-41.
- Caride, J. A.** (2010), “La calidad y la equidad en la educación como quehacer cívico-social” a Santos, M. A. (ed.): *Políticas educativas y compromiso social*. Barcelona: Octaedro, pp. 141-155.
- Fina, X.; Spá, C.** (2007), *Tiempo y cultura. Aproximación al análisis de la cultura desde la perspectiva del tiempo*. Ajuntament de Barcelona. Regidoria Nous Usos Socials del Temps a la Ciutat. Barcelona.
- Fragueta, R.; Varela, L.** (2005), “A acción municipal e as políticas de ocio nos procesos de desenvolvemento comunitario: o ámbito do deporte” a Caballo, M. B. y Fragueta, R. (eds.): *A acción Municipal no tempo libre*. A Coruña: Diputación de A Coruña, pp. 48-60.

Fraguela, R.; Varela, L.; Caride, J. A.; Lera, A. (2009), *Deporte y ocio: nuevas perspectivas para la acción socioeducativa*. Instituto de Estudios de Ocio. Universidad de Deusto. Bilbao.

García, M. (2006), *Posmodernidad y deporte: entre la individualización y la masificación. Encuesta sobre los hábitos deportivos de los españoles 2005*. CIS y CSD. Madrid.

Gobster, P. H. (2005), "Recreation and leisure research from an active living perspective: taking a second look at urban trail use data". *Leisure Sciences*, vol. 27, nº 5, pp. 367-383.

Gracia, P.; Bellani, D. (2010), *Las políticas de conciliación en España y sus efectos: un análisis de las desigualdades de género en el trabajo del hogar y el empleo*. Fundación Alternativas. Madrid.

Herreros, L. (2000), "Cultura de consumo y consumo cultural" a Cuenca, M. (ed.): *Actas del 6º Congreso Internacional de ocio. Ocio y desarrollo humano*. Universidad de Deusto. Bilbao.

Moraleda, I. (2006), *Comparecencia ante la Subcomisión del Congreso de los Diputados que analiza la conciliación de la vida laboral, familiar y personal*. Congreso de los Diputados. Madrid.

Parcerisa, A. (2008), Educación Social en y con la institución escolar". *Revista Interuniversitaria de Pedagogía Social*, nº 15, pp.15-27.

Petrus, A. (1996), "Deporte escolar y nuevos derechos del niño". *Pedagogía Social: Revista Interuniversitaria*, vol. nº 14, pp. 7-29.

Planas, J. (2004), *La escuela y la nueva ordenación del territorio: Los retos de la institución escolar*. Octaedro. Barcelona.

Pose, H. (2006), *La cultura en las ciudades. Un quehacer cívico-social*. Graò. Barcelona

San Salvador, R. (2006), "El gobierno sensato del fenómeno del ocio". *ADOZ. Revista de Estudios de Ocio*, nº 30, pp. 9-13.

Torns, T.; Borràs, V.; Moreno, S.; Recio, C. (2006), *Las políticas de tiempo: un debate abierto*. Ajuntament de Barcelona. Regidoria Nous Usos Socials del Temps a la Ciutat. Barcelona.

Trilla, J. (2005), "La ciudad educadora: municipio y educación" a Peiró, S. (coord.): *Nuevos espacios y nuevos entornos en educación*. Alicante: Editorial Club Universitario, pp. 19-42.

Wood, P. (ed.) (2010), *Intercultural cities. Towards a model for intercultural integration*. Council of Europe. París.

